LAUSUNTO

Suomen Lakimiesliiton lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2018

- **Oikeusvaltion ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttää kestävästi resursoitua ja riippumattomasti järjestettyä oikeudenhoitoa**
- **Suomen taloudellinen panostus oikeudenhoitoon on alhaisella tasolla esimerkiksi Ruotsiin verrattuna**
- **Valtioneuvosto esittää oikeusministeriön hallinnonalalle muihin hallinnonaloihin verrattuna keskimääräistä suurempia leikkauksia**
- **Oikeushallinnon jo säästämiä varoja pitää pystyä investoimaan toiminnan kehittämiseen esimerkiksi perustamalla tuomioistuinvirasto**

Oikeusturvan tuottaminen, ylläpitäminen ja kehittäminen on yksi valtion ehdottomista ydintoiminnoista. Demokraattisen yhteiskunnan toimintavarmuus nojaa uskottavaan oikeuslaitokseen, jossa ammattitaitoiset tuomarit, syyttäjät ja oikeusavustajat tuottavat ihmisille yksilöinä ja heidän yhteisöilleen oikeusturvaa luotettavasti ja riittävän nopeasti. Suomen Lakimiesliitto keskittyy tässä lausunnossa oikeusministeriön (OM) hallinnonalaan, joka on edellä mainituista toiminnoista vastuullinen.

- **Viimeisimmän European Judicial Systems -tutkimuksen tulosten perusteella Suomen panostukset oikeudenhoitoon eivät kestä relevantissa kansainvälisessä vertailussa**[1]
    - Ruotsissa käytetään vuodessa oikeudenhoitoon (tuomioistuimet, syyttäjät, oikeusapu) 103,20€ per capita, Suomessa 71,10€. Ero on 45 prosenttia.
    - Ruotsissa oikeudenhoitopanostusten osuus bruttokansantuotteesta on 0,24 %, Suomessa 0,19 %.
- **Valtioneuvosto esittää talousarviossaan vuodelle 2018 OM:n hallinnonalalle selkeästi suurempia leikkauksia kuin valtiontalouteen yleensä**
    - Kun vuodelle 2018 arvioidut presidentinvaalista ja maakuntavaaliin varautumisesta johtuvat normaalia suuremmat vaalimenot otetaan pois OM:n hallinnonalan talousarvioesityslaskelmasta, esittää valtioneuvosto OM:n hallinnonalalle vuodelle 2018 vuoden 2016 tilinpäätökseen verrattuna 2,8 % pienempiä ja vuoden 2017 varsinaiseen talousarvioon verrattuna 1,4 % pienempiä määrärahoja.
    - Vuoden 2018 talousarvioesityksen yleisperustelujen kohdassa *5. Talousarvioesityksen määrärahat* valtioneuvosto esittää, että *"hintatason nousu ja talousarvioesityksen rakennemuutokset huomioiden hallinnonalojen määrärahat alenevat 0,3 % vuoden 2017 talousarviosta ja 0,8 % vuodelle 2017 budjetoidusta huomioiden kuluvan vuoden lisätalousarvio, joissa määrärahoja on lisätty."*
    - Näin ollen valtioneuvosto esittää OM:n hallinnonalalle suhteellisesti selkeästi isompia määrärahojen alennuksia kuin hallinnonaloille keskimäärin.

[1] Lähteenä on käytetty Euroopan neuvoston European Judicial Systems 2016 –tutkimusta (perustuu vuoden 2014 tietoihin).

- **Oikeusministeriön hallinnonalan määrärahat ovat valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2018 normaalivuotta suuremmat vaalimenot mukaan luettuinakin vain 1,7 prosenttia kokonaisbudjetista. Samalla valtioneuvosto esittää OM:n hallinnonalalle suhteellisesti suurempia leikkauksia kuin hallinnonaloille keskimäärin. Hyväksymällä valtion talousarvion ehdotetun kaltaisena kansanedustajat tekevät tietoisen arvovalinnan, jossa oikeusturvan tuottajien määrärahoitusta kiristetään suhteettoman paljon. Jos kansanedustajat tämän arvovalinnan tekevät, pitää heidän myös selkeästi kertoa, mitä oikeusturvan tuottamiseen liittyviä tehtäviä tuomarit, syyttäjät ja oikeusavustajat jättävät jatkossa tekemättä ja mistä oikeusturvan osa-alueesta - kuten käsittelyajoista - ja miten paljon ollaan valmiit tinkimään.**

Oikeusministeriön säästötalkoista kertyneitä säästöjä pitää voida investoida oikeusturvan kehittämiseen, kuten tuomioistuinviraston perustamiseen

Kyse ei leikkauspäätöksissä voi olla siitä, ettei oikeusministeriön hallinnonala olisi jo osallistunut säästötalkoisiin. Oikeusministeriö on jo kahteen kertaan tällä vuosikymmenellä supistanut tuomioistuinverkostoa lakkauttamalla käräjäoikeuksia. Tämä on näkynyt jo muidenkin oikeuspalveluiden saatavuudessa, kun vuosina 2010-2015 on asianajotoimistojen määrä laskenut noin 15 % ja niissä työskentelevien juristien määrä noin 20 % niillä paikkakunnilla joista oikeusministeriö lakkautti käräjäoikeuden viime vuosikymmenen vaihteessa.

Oikeusministeriö on viime vuodet toteuttanut vuonna 2013 julkaisemaansa oikeudenhoidon uudistamisohjelmaa. Vuoteen 2025 ulottuva ohjelma on pitkälti säästöohjelma, jolla oikeusministeriö on pyrkinyt vastaamaan valtion vaikean taloustilanteen mukanaan tuomiin vaateisiin. Uudistamisohjelma sisältää muun muassa 26 lyhyellä aikavälillä toteutettavaa toimenpidettä, jotka ohjelman mukaan alkavat tuottaa säästöjä vuodesta 2015 lähtien. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman lyhyen aikavälin toimenpiteiden tuottamista säästöistä tulisikin tehdä selvitys, jotta tiedämme, kuinka suuria säästöjä kyseisillä toimenpiteillä on saatu aikaan. Näin olisi mahdollista tietää, kuinka paljon varoja on investoitavana oikeusturvan kehittämiseen.

Erittäin järkevä ja kannatettava investointikohde on Euroopan neuvoston suositusten mukaisen tuomioistuinviraston perustaminen, jonka valmistelu on loppusuoralla. Oikeusministeriön tuomioistuinvirastotoimikunta luovutti huhtikuussa 2017 oikeusministerille mietintönsä *Tuomioistuinviraston perustaminen* (OM mietintöjä ja lausuntoja 23/2017). Keväällä ja kesällä järjestetyllä lausuntokierroksella mietinnöstä antoi lausunnon 64 lausunnonantajatahoa, joista 56 kannatti viraston perustamista, yksikään ei vastustanut viraston perustamista ja 8 ei ottanut kantaa viraston perustamiseen. Virastolla on laaja kannatus oikeushallinnon kentällä ja tuomioistuinvirastotoimikunnan esittämä malli viraston perustamiseksi todettiin lausuntokierroksella yleisesti ottaen kannatetuksi.

Lakimiesliiton mielestä maan poliittisen johdon tulisi tehdyn perusteellisen ja laajan kannatuksen saaneen valmistelun pohjalta tehdä tänä syksynä päätös tuomioistuinviraston perustamisesta niin, että virasto perustettaisiin ja toiminta käynnistettäisiin kuluvan vaalikauden aikana. Yksi merkittävistä kysymyksistä tuomioistuinviraston ympärillä on hankkeen rahoituksen järjestäminen. Tämä tulisi pohdittavaksi ennen muuta 2019 valtion talousarvion osalta, mutta Lakimiesliitto muistuttaa, että viraston perustamiseen tulisi jo nyt pystyä varaamaan varoja oikeudenhoidon uudistamisohjelmalla säästetyistä varoista.

Tuomioistuinvirasto itsessään pystyy oikein organisoituna ja resursoituna tuottamaan merkittäviä tehokkuusparannuksia tuomioistuinlaitoksen toimintaan keskipitkällä aikavälillä. Tähän liittyvää lisätietoa on saatavilla Aula Research Oy:n laatimasta vuonna 2016 julkaistusta kvalitatiivisesta haastattelututkimuksesta Tuomioistuinhallinto – tehokkuutta tuomioistuinlaitokseen.

Kyse on arvovalinnasta

Lopulta kyse oikeuslaitoksen rahoituksessa on poliittisten päättäjien arvovalinnoista. Kuten oikeusministeriö viimeisimmässä tulevaisuuskatsauksessaan vuodelta 2014 kertoo:

- Oikeusturva on kansalaisten perusoikeus ja olennainen osa sitä pohjaa, jolle yhteiskunta ja talous rakentuvat
- Oikeuslaitoksen tehtävä oikeuksien suojan, yhteiskunnan toimivuuden ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä on oikeusvaltion kulmakivi
- Oikeuslaitoksen talous on ajautunut siihen kohdistettujen määrärahaleikkausten ja uudistustarpeiden johdosta kriittiselle tasolle.

Suomen Lakimiesliitto luottaa siihen, että eduskunnan lakivaliokunta lausuessaan valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2018 tekee arvovalinnan, joka 1) mahdollistaa oikeuslaitokselle ja sen työntekijöille heille asetettujen tehtävien suorittamisen, 2) mahdollistaa tuomioistuinlaitoksen toiminnan ja riippumattomuuden pitkäjänteisen kehittämisen perustamalla Suomeen Euroopan neuvoston suositusten mukainen tuomioistuinvirasto. Valtioneuvoston talousarvioesityksessään esittämä OM:n hallinnonalan määrärahakehitys ei nykyisellään valitettavasti kerro oikeuslaitoksen pitkäjänteisen kehittämisen tavoitteesta.

Kunnioittavasti,

Mikko Salo
Varatoiminnanjohtaja
Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry